

Reformasjonsforestilling, Byscenen i Trondheim, 29. januar 2017

Kristin Gunleiksrud Raaum, Kirkerådets leder

Var Luther et barn av sin tid? I så fall var han et ganske fremmelig barn av sin tid. Han er tydelig inspirert av humanisme og renessanse – og tok det noen steg videre. Luthers lære om det allmenne prestedømme var en frigjøringsrevolusjon. Og kanskje klarest kommer denne læren til praktisk uttrykk i at han oversatte Bibelen til hverdagstysk. Plutselig var det mulig for folk flest å høre Bibelen på et språk de forsto. Og hvis vi legger til det grensesprengende faktum at omtrent akkurat samtidig skjønte Gutenberg hvordan han kunne trykke bøker, har vi grunnlaget for en revolusjonerende endring som kaster lys inn i vår egen tid. Luther fattet seg i korthet, var poengtert og klar, og han var lett å forstå. Han evnet å utnytte de muligheter som lå i trykkekunsten og dermed en begynnende masseproduksjon av det skrevne ord. Kanskje kan vi bruke Trond Viggo Torgersens ord og kalle kombinasjonen av Luthers tanker og boktrykkerkunsten for en Tenke sjæl-reform. Det er en reform som har hatt stor betydning for utviklingen av demokratiet.

Det var en reformasjon av tenkning, teologi og maktstrukturer som banet vei for fornuft og rasjonalitet. Reformasjonen var en omveltning som gikk langt utover det kirkelige og religiøse. I virkeligheten var reformasjonen en kulturrevolusjon som handlet om samfunnet i stort. Reformasjonen hentet altså kraft fra trykkekunsten. Kunnskap kunne spres, og ikke bare på språk som var forbeholdt eliten. Demokratiseringen av kunnskap møtte motstand i reformasjonens tid. Men den vant frem. Utviklingen av skole og universitet i Nord-Europa skjøt fart etter reformasjonen og fant begrunnelse i Luthers teologi om det allmenne prestedømme. Den trosopplæring som Den norske kirke har drevet siden innføringen av konfirmasjonen i 1736, men fant nye former med trosopplæringsreformen i 2003 er selvsagt dypt forankret i reformasjonen. Båndene til skolevesenet har vært tette. Skolen ble jo innført i 1739 for at barn og unge kunne lære seg å lese og skrive slik at de kunne bli konfirmert. Skolen startet altså nesten som et hjelpemiddel for kirken. I dag er det annerledes, men det er viktig å kjenne til båndene.

Reformasjonsmarkeringen er ikke et Nord-Europeisk fenomen, eller et rent luthersk fenomen. Den er global, økumenisk og den pågår fortsatt. Historien må kaste lys over samtid og fremtid. Derfor er det så viktig at reformasjonsmarkeringen legger vekt på nåde i dag. At nåden er gratis og ikke til salgs. At frelsen ikke er til salgs, at mennesket ikke er til salgs og at skaperverket ikke er til salgs. Dette er ord om forplikter oss som kirke og som samfunn.

Luther og reformasjonen viste oss verdien av samfunnskritikk og av det å kunne tale makten imot. Men reformasjonen er en tvetydig arv. Her er det tankegods vi ikke ønsker å vedkjenne oss. Slik er det sakssvarende at reformasjonsmarkeringen inneholder oppgjør med Luthers omtale av jødene. Luther hadde også mange holdninger vi kan og bør og definitivt har tatt avstand fra. Men det hører med i reformasjonsmarkeringen å si dette. Derfor arrangeres det konferanser om Luther og jødene og Luther og De andre.

Etter reformasjonen fikk vi en utvikling der kristendom ble knyttet tettere til fyrstemakten. Prinsippet Cuius regio, eius religio (fyrstens tro skal være folkets tro) ble prinsippet for inndeling av nasjonalstater i Europa. Kirken ble bundet til fyrsten (eller staten). Bindingen som da ble etablert, har vi nå oppløst for Den norske kirke.. Fyrsten er ikke lenger kirkens overhode – selv om jeg har behov for å si at for den norske kirke har fyrsten vært et godt overhode for kirken, så det handler ikke om det. Fra 1. januar er Den norske kirke blitt eget rettssubjekt. Vi er arbeidsgiver for 1600 prester og

andre kirkelig tilsatte. Staten holder seg ikke lenger med et trossamfunn. Den norske kirke er nå kommet i en mer sammenlignbar situasjon som andre tros- og livssynssamfunn. Det kjennes riktig at det i reformasjonsåret arbeides med en helhetlig tros- og livssynspolitikk. Det norske samfunnet preges av både et kulturelt og religiøst mangfold. Det er nødvendig at staten gir alle borgere lik rett til å utøve sin religion og sitt livssyn. Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn skal likebehandles. Samtidig bekrefter Grunnloven § 16 at Den norske kirke forblir Norges folkekirke. Dette er uttrykk for den historiske rolle kristendommen har hatt i samfunnet, den rollen kirken fortsatt har i kraft av sin oppslutning og tilstedeværelse i alle lokalsamfunn, og i den rollen kirken spiller som kultur- og tradisjonsbærer. En politikk for et tros- og livssynsåpent samfunn tilrettelegger aktivt og åpner opp for tro og livssyn i ulike offentlige rom. Den bør også videreføre grunntanken i finansieringsordningen. Jeg pleier å kalle det for den norske modellen, nemlig den at det offentlige ser verdien av et sterkt og levende sivilsamfunn, og derfor finansierer kunst, kultur, frivillighet og tros- og livssynssamfunn. Større grad av likebehandling betyr ikke at vi kommer til å se en kirke på defensiven eller som mindre grad enn tidligere ivareta sitt samfunnsansvar. Tvert imot, vi vil bidra til at vi i enda større grad vil se tro og livssyn i det offentlige rom og i den offentlige debatt. Slik vil vi bidra til å realisere det livssynsåpne samfunn. Og det gjør vi med ekstra stor frimodighet nettopp i reformasjonsåret.